

Harika bir kitap: ‘Goethe ve İslam’

Senail Özkan ismini okuyucularımdan çoğunun iyi bildiğinden eminim. Büyük Alman şarkiyatçısı Annemaria Schimmel’in Türkiye’de daha iyi tanınmasını sağlayan ve Goethe’nin ünlü Doğu-Batı Divanı’nı tam metin olarak dilimize kazandıran seçkin bir felsefeciden söz ediyorum.

Felsefe meraklılarına onun Nietzsche hakkındaki Kaplan Sirtında Felsefe ve Schopenhauer hakkındaki Paradokslar Üzerinde Raks isimli muhteşem eserlerini özellikle tavsiye ederim. Çeşitli makalelerinin yer aldığı Aşk ve Akıl Doğu ve Batı adlı kitabında da Avrupa’nın önemli filozof, şair, yazar ve metafizikçilerinin hayata sanata, hürriyete ve metafiziğe bakışlarını inceleyerek okuyucularına geniş bir ufuk turu yaptıran aziz dostumuzun dikkatlerden kaçmaması gerektiğine inandığım iki yeni tercümesi var: Joseph von Hammer’den İstanbul ve Boğaziçi I (Türk Tarih Kurumu, 2011) ve Katherina Mommsen’den Goethe ve İslam (Ötüken Neşriyat, 2012).

Hammer’in Devlet-i Osmaniyye Tarihi’nin önemini bilmeyen yok. Nurullah Ataç’ın babası Mehmed Ata Bey’in Fransızca tercümesinden dilimize çevirdiği bu tarihin Almancadan yapılmış eksiksiz bir tercümesine henüz sahip değiliz. Türk tarihi ve kültürü hakkında başka eserleri de bulunan Hammer’in 1822 yılında yayımlanan İstanbul ve Boğaziçi adlı eseri de çok önemlidir. Hiç şüphesiz, çetin bir Almancayla yazılan ve Senail Özkan tarafından dilimize başarıyla çevrilen bu eser, Hammer’in uzunca bir süre İstanbul’da yaşadığı düşünülürse, aynı zamanda modernleşme öncesi İstanbul hakkında gözlemlere dayanılarak yazılmış benzersiz bir kaynaktır.

Hammer’in Türk tarihi ve kültürüne dair diğer eserlerini merak edenler, Senail Özkan’ın yukarıda sözünü ettiğim Aşk ve Akıl Doğu ve Batı adlı eserinin “Goethe’nin Divanı” başlıklı dördüncü bölümüne müracaat edebilirler. Özkan, “Doğu mevzubahis oldukça Hammer-Prugstall, bütün dalların birleştiği köktür” diyor ve “oryantalizmin bu çilekeş babası”nın bütün eserlerini ve tercümelerini okumak için bir ömrün yetmeyeceğini belirttikten sonra şöyle devam ediyor: “Onsuz Goethe Hâfız’ı tanıyamayacak, F. Rückert oryantalizmin yolunu bulamayacaktı. Hangi oryantalist Hammer’siz Türk-Arap-Fars literatürünü tanıdığını iddia edebilir. Doğu-Batı Divanı’nı okurken bu üç ismi -Goethe, Hâfız, Hammer- birbirinden ayırmak mümkün mü?”

Goethe’nin Doğu’yu ve tabii İslam’ı anlamak bakımından Hammer’e neler borçlu olduğu hakkında daha sarıh bir fikir sahibi olmak için Senail Özkan’ın dilimize yeni kazandırdığı başka bir eseri, Katherine Mommsen’in Goethe ve İslam’ını okumak lâzım. 1925 yılında

doğan ve “Goethe ve 1001 Gece Masalları” adlı doktorasını 1956 yılında veren Mommsen, bütün hayatını Goethe’ye adanmış bir ilim kadını. Goethe ve İslam’ı okuyunca, derin bilginin ne demek olduğu daha iyi anlaşılıyor.

Yeri gelmişken, Senail Özkan’ın tercümelerinin, ne denildiği anlaşılmayan ve okurken işkence seansına dönüşen tercümelere, eser Türkçe yazılmış gibi rahatlıkla okunup anlaşıldığını özellikle belirtmek isterim.

Goethe’nin İslam’la ilişkisi, onun Müslüman olduğunu düşündürtecek kadar derindir. Bu kısacık yazıda bu ilişkiyi bütün yönleriyle anlatmak elbette mümkün değil. Sadece onun mütecessis bir zekâ olarak değeri hakkında Senail Özkan’ın yazdıklarını nakletmek istiyorum:

“Goethe, başka medeniyetlere, dinlere ve yabancı kültürlere açıklık bakımından tam bir prototiptir. Bir dâhînin başka bir dinle, medeniyet ve kültürle karşılaştığında geçirdiği sarsıntıyı, fikir velvelisini ve üstün bir şiir ve sanat karşısındaki heyecanını, tecessüsünü, kalp çarpıntılarını ve nihayet takındığı tavrı görmek istiyorsak Goethe’yi okumalıyız (...) Onun Doğu’yu daha doğrusu İslam dünyasını keşfi, mutlu bir tesadüfün eseri değil, bilakis uzun, istikrarlı ve ısrarlı bir mücadelenin, araştırmanın neticesidir. Zira şair, bilindiği üzere gençlik yıllarından itibaren Kur’an’a, Peygamberimize, İslam sanat ve kültürüne dair ciddi tetkikler yapmış, bu meyanda eline geçirdiği her türlü eseri büyük bir titizlikle okumuştur. Bu dâhî şairin bu konularda nasıl bir derinlik kazandığını en sarîh delili, daha 23 yaşındayken yazdığı Muhammed Kasidesi’dir.”

Ötüken Neşriyat’ın ciltli olarak, özel bir dikkat ve titizlikle neşrettiği Goethe ve İslam, başladınız mı elinizden bırakamayacağınız cinsten harika bir kitap... Az kalsın unuttuyordum; bu kitapta Avrupa’nın İslam’a ve İslam’ın temsilcisi olarak gördüğü Türklere karşı düşmanlığının tarihi hakkında da epeyi malumat bulabilirsiniz. b.ayvazoglu@zaman.com.tr